

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
Alueet ja kasvupalvelut -osasto

Muistio
25.2.2021

KESTÄVÄÄ KASVUA JA TYÖTÄ 2014-2020 SUOMEN RAKENNERAHASTO-OHJELMAN MUUTTAMINEN REACT-EU -LISÄRAHOITUKSEN KÄYTTÖÖNOTTAMISEKSI

REACT-EU -lisämäärärahat

Heinäkuun 2020 Eurooppa-neuvostossa sovittiin osana elpymisrahoituskokonaisuutta 50,6 miljardin euron REACT-EU -välineestä ("*Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe*"), joka tuo lisärahoitusta käynnissä oleviin 2014-2020 ohjelmakauden rakennerahasto-ohjelmiin. Neuvottelut rahoituskehiksestä ja elpymisvälineestä käytiin käyttäen vuoden 2018 hintoja (REACT EU kokonaisuudessaan 47,5 miljardia euroa). Asetuksen mukaisesti ohjelmoinnissa ja tässä muistiossa käytetään kuitenkin käyviä hintoja.

REACT-EU -välineen¹ toimilla on tarkoitus toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan pandemian aiheuttaman kriisin vahinkojen korjaamista alueilla, joiden talous ja työllisyys ovat kärsineet erityisen paljon. REACT EU -rahoituksella luodaan pohjaa talouden vihreälle, digitaaliselle ja palautumiskykyä tukevalle elpymiselle.

Suomen EU-saanto on arvion mukaan REACT-EU -välineestä n. 169 miljoonaa euroa. Suomen käynnissä olevaan *Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020* -rakennerahasto-ohjelmaan kanavoitaisiin lisäksi valtion vastinrahoitusta noin 126 milj. euroa. Kansallisen vastinrahoituksen tarpeen arvioidaan jakautuvan vuosille 2021-2023 siten, että vuoden 2021 osuus olisi noin 55 miljoonaa euroa, vuoden 2022 osuus noin 50 miljoonaa euroa ja vuoden 2023 osuus noin 21 miljoonaa euroa. Käytettävissä olevat määrärahat olisivat siten yhteensä noin 295 milj. euroa vuosille 2021-2023. Lisätalousarvioesityksessä ehdotetaan momentille 32.30.64 (EU:n ja valtion rahoitusosuus EU:n alue- ja rakennepolitiikan ja muihin koheesiopolitiikan ohjelmiin) vuoden 2021 myöntämisvaltuuden lisäystä 295 milj. eurolla ja 130 milj. euron määrärahalisäystä REACT-EU:n rahoittamiseksi. Vuosien 2022-2023 määräraha-vaikutukset (yhteensä noin 165 milj. euroa) on tarkoitus huomioida valmisteilla olevassa vuosien 2022-2025 julkisen talouden suunnitelmassa. Nyt tehtävä ohjelmanmuutos koskee ainoastaan vuoden 2021 rahoitusosuutta, joka Ahvenanmaan osuus pois lukien on 133,8 miljoonaa euroa ja yhdessä valtion vastinrahoituksen kanssa 234,1 miljoonaa euroa.

¹ REACT-EU -asetus: <http://data.europa.eu/eli/reg/2020/2221/oj>

Elpymisvälineen rahoituksesta suurin osa kohdennetaan elpymis- ja palautumistukivälineeseen (RRF). REACT-EU:lla rahoitetaan alueellisia ja paikallisia nopeasti toteutettavia hankkeita. RRF:llä puolestaan keskitytään laajempiin uudistuksiin ja investointeihin.

Ohjelmanmuutoksen valmistelu

Suomen *Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020* -rakennerahasto-ohjelmaan on valmisteltu kaksi uutta sisällöllistä REACT-EU:n varojen käyttöä ohjaavaa toimintalinjaa syksyn 2020 aikana. Valmistelu on tapahtunut työ- ja elinkeinoministeriön johdolla yhteistyössä sidosryhmien kanssa kumppanuusperiaatetta noudattaen. Valmistelussa ovat olleet keskeisesti mukana esimerkiksi maakuntien liitot sekä ELY-keskukset.

Esityksen mukaan 70% rahoituksesta kanavoitaisiin Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) toimenpiteisiin ja 30% Euroopan sosiaalirahaston (ESR) toimenpiteisiin. Rahoituksen hakemisessa, myöntämisessä, maksamisessa, seurannassa ja jatkotoimenpiteissä noudatetaan nykyisiä menettelyjä ja voimassaolevaa lainsäädäntöä.

Jäsenvaltiot päättävät itse, miten varat kansallisesti jaetaan alueittain ja rahastoittain (EAKR/ESR). Valmistelun lähtökohta on ollut, että kaikki maakunnat saavat REACT-EU-lisärahoitusta. Ahvenanmaan maakunnan osuus (0,54 % Suomen saannosta) vastaisi ohjelmakauden 2014 - 2020 määrärahojen asukaslukuun perustuvaa määräytymisperiaatetta.

Muutokset ohjelma-asiakirjan sisältöihin

Ohjelmanmuutos on käsitelty normaalin menettelyn mukaisesti sidosryhmien kanssa rakennerahasto-ohjelman seurantakomiteassa joulukuussa 2020. Samalla hyväksyttiin REACT-EU -hankkeiden valintakriteerit. Ohjelmaan esitetään lisättäväksi kaksi uutta rahastokohtaista toimintalinjaa sekä vastaavat teknisen tuen toimintalinjat. Kummassakin sisällöllisessä toimintalinjassa olisi kaksi erityistavoitetta:

EAKR

Erityistavoite: Pk-yritystoiminnan vahvistaminen erityisesti digitalisaation ja vihreän talouden näkökulmasta

Tavoitteena on, että rahoitettavien hankkeiden kautta pk-yritysten selviytymismahdollisuudet koronakriisin ylitse ovat vahvistuneet ja niiden edellytykset hyödyntää digitalisaatiota toiminnassaan ovat parantuneet. Uusia digitaalisia tuotteita ja palveluita on tuotu markkinoille. Koronaviruspandemiasta saatujen kokemusten perusteella on myös terveydenhuoltoalalle kehitetty uusia tuoteinnovaatioita, joilla on myös vientipotentiaalia. Vähähiilisyys ja hiilineutraalisuuden tavoittelu ovat luonteva osa pk-yritysten toimintaa ja vihreän talouden mahdollisuudet osataan hyödyntää myös liiketaloudellisesti.

Koronakriisi on kohdellut eri toimialoja hyvin vaihtelevasti. Jo pandemian varhaisessa vaiheessa liiketoimintaedellytykset heikkenivät dramaattisesti monilla palvelualan sektoreilla, kuten matkailussa, liikenteessä tai kulttuuri- ja tapahtumapalveluissa. Toisaalta monilla teollisuuden aloilla kriisin vaikutukset tulevat näkyviin vasta viiveellä uusien tilausten jäädessä toteutumatta. Tämä voi

monilla aloilla heijastua maantieteellisesti laajoille alueille alihankintaketjujen muodossa.

Rahoituksella tuetaan pk-yritysten elpymistä koronakriisin aiheuttamasta liiketoiminnan lamaantumisesta ja edistetään uusien kasvumahdollisuuksien luomista tukemalla erityisesti digitalisaation monipuolista hyödyntämistä ja kokonaan uusien vihreään talouteen ja hiilineutraalisuuteen kytkeytyvien liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamista ja kehittämistä.

Eryitystavoite: Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kehittäminen erityisesti digitalisaation edistämisen ja yhteiskunnan hiilineutraalisuustavoitteen toteutumisen näkökulmasta

Tavoitteena on parantaa valmiuksia hiilineutraaliin yhteiskuntaan siirtymiseksi. Rahoitettavien hankkeiden kautta digitalisaation tuomia mahdollisuuksia on opittu hyödyntämään aiempaa paremmin ja TKI-toiminta on tuottanut alueiden omiin vahvuuksiin pohjautuvia uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Myös julkisten hankintojen periaatteita on kehitetty siten, että niillä pystytään edesauttamaan pk-yritysten uusien innovaatioiden kaupallistamista ja vientimahdollisuuksien syntymistä ja hyödyntämään niitä aiempaa paremmin myös yhteiskunnan kehittämisen välineinä.

Koronakriisin myötä myös hyvinvointi-, sosiaali- ja terveysalaan liittyvälle TKI-toiminnalle on entistä enemmän tarvetta ja siihen liittyen pk-yrityksille tarjoutuvia liiketoimintamahdollisuuksia.

ESR

Eryitystavoite: Digitaalisten taitojen parantaminen

Rahoitettavien hankkeiden tuloksena niihin osallistuneiden henkilöiden digitaaliset taidot ovat parantuneet. Niin julkiset kuin yksityiset palvelujen tarjoajat ja palveluja tuottavat tahot pystyvät tehokkaammin hyödyntämään erilaisia digitaalisia alustoja, tarjoamia palveluja helpommin saavutettavaksi, auttamaan asiakkaitaan tai kohderyhmäänsä ja kehittämään toimintaansa kilpailukykyisemmäksi. Osallistuneiden henkilöiden kyvyt hyödyntää digitaalisia palveluita ja omia digitaalisia taitojaan parantavat heidän mahdollisuuksiaan päästä työmarkkinoille, pärjätä työssään ja opinnoissaan sekä ehkäisevät heidän syrjäytymistään ja vahvistavat osallisuutta. Toimet edistävät osaltaan sosiaalisesti kestävä ja vihreää kasvua.

Eryitystavoite: Yritysten ja yrittäjien nopean muutoskyvykkyyden edistäminen

Rahoitettavien hankkeiden tuloksena on toimenpiteisiin osallistuneiden pk-yritysten ja niiden henkilökunnan kyvykkyys sopeutua, mukautua ja hyödyntää toimintaympäristössä tapahtuvia nopeita ja jopa ennakoimattomia muutoksia parantunut. Myös keinot ja osaaminen yllättävän muutoksen aiheuttamasta kriisistä selviytymiseen ovat parantuneet.

Äkilliset ja odottamattomat COVID-19- pandemian kaltaiset toimintaympäristön muutokset asettavat yritysten kilpailukyvyyn koetukselle. Toisaalta muuttunut toimintaympäristö voi avata uusia mahdollisuuksia joko lyhyellä tai pitkällä tähtäimellä jo toimiville yrityksille, myös omistajanvaihdostilanteissa. Samoin tietoisuus mm. uusista tarpeista tai uusista kohderyhmistä voi avata kysyntää uusillekin yrityksille. Toimintaympäristön nopeasta muutoksesta syntyvät innovaatiot

tarjoavat mahdollisuuksia uuteen tai muokattuun liiketoimintaan. Vihreää siirtymistä tukevilla ratkaisuilla, esimerkiksi GreenCare-osaamisen tai kiertotalouden hyödyntämisen lisäämisellä, voivat yritykset löytää toiminnalleen uutta suuntaa.

REACT-EU-lisärahoituksen avulla kehitetään ja otetaan käyttöön keinoja vastata nopeasti yritysten työvoima- ja osaamistarpeisiin. Yritysten työntekijöille tarjotaan niiden tarvitsemaa koulutusta, ohjausta, neuvontaa ja valmennusta nopeista muutoksista selviytymiseksi ja oman ammattitaidon ja osaamisen parantamiseksi.

Erityistavoitteessa rahoitettavissa hankkeissa tulee pyrkiä edistämään vihreää siirtymistä ja kestäväää kehitystä.

Muutokset ohjelma-asiakirjan rahoituskehyksiin

REACT-EU -rahoituksen aiheuttamat muutokset rahoitustaulukoihin edellyttävät seurantakomitean, valtioneuvoston ja komission hyväksymää ohjelmanmuutosta, jossa rahoitustaulukkomuutosten lisäksi tehdään tarvittavat lisäykset ohjelman sisällöllistä toteutumista mittaaviin tukitoimiluokkiin ja muuhun koodistoon. REACT-EU -varojen lisäys ohjelmaan edellyttää vastaavia lisäyksiä myös rakennerahasto-ohjelman tuotos- ja tuloskehysindikaattoreihin. Ohjelmanmuutoksella ei päätetä REACT-EU -määrärahojen alueellisesta jaosta.

Oheisessa taulukossa on esitetty tiivistettynä muutoksen vaikutus ohjelman toimintalinjatason rahoituskehyksiin. Lisättävät toimintalinjat on merkitty punaisella.

Toimintalinja	Julkinen rahoituskehys yhteensä, euroa	EU	Kansallinen julkinen vastinrahoitus
1 Pk-yritystoiminnan kilpailukyky (EAKR)	642 560 018	321 280 009	321 280 009
2 Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)	844 818 290	422 409 145	422 409 145
3 Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR)	467 093 656	233 546 828	233 546 828
4 Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR)	330 118 988	165 059 494	165 059 494
5 Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR)	200 072 114	100 036 057	100 036 057
6 Tekninen tuki (EAKR)	51 929 034	25 964 517	25 964 517
7 Tekninen tuki (ESR)	33 837 102	16 918 551	16 918 551
8 REACT-EU (EAKR)	157 331 496	89 903 712	67 427 784
9 REACT-EU (ESR)	67 427 784	38 530 162	28 897 622
10 Tekninen tuki (REACT-EU, EAKR)	6 555 479	3 745 988	2 809 491
11 Tekninen tuki (REACT-EU, ESR)	2 809 491	1 605 423	1 204 068
Yhteensä	2 804 553 452	1 418 999 886	1 385 553 566
EAKR	1 703 194 317	863 303 371	839 890 946
ESR	1 101 359 135	555 696 515	545 662 620

REACT-EU -lisämäärärahojen käyttöönotto

REACT-EU:n osalta on tärkeää saada rahoitus käyttöön nopeasti, jotta sillä kyetään ripeästi tukemaan pandemian rasittamien alueiden elpymistä, ja että varat tulevat täysimääräisesti hyödynnetyiksi. Rahoituksen nopeaa käyttöönottoa kannustaa myös se, että rahoitettavien hankkeiden toteutusaika päättyy EU-asetusten mukaisesti jo vuoden 2023 lopussa. On myös tarkoituksenmukaista saada REACT-EU -lisämäärärahat käyttöön mahdollisimman suurelta osin ennen seuraavan rakennerahastokauden käynnistymistä (käynnistys arviolta syyskuussa 2021), jotta päällekkäisyyttä uuden ohjelmakauden ensimmäisten hakujen kanssa ei syntyisi.

REACT-EU -valtuudet alueille jaettaisiin valtioneuvoston päätöksellä eduskunnan hyväksyttyä REACT-EU -rahoituksen sisältävän lisätalousarvion. Alueille on kuitenkin jo joulukuussa 2020 viestitty REACT-EU -lisämäärärahojen indikatiivinen alueellinen jako, jotta alueet ovat voineet suunnitella varojen käyttöä osana maakuntaohjelmien toimeenpanosuunnitelmia. Näin on pyritty varmistamaan lisämäärärahojen tehokas käyttö ja REACT-EU -varojen toimeenpano mahdollisimman nopealla aikataululla. Valtioneuvosto päättää lopullisesta alueellisesta jaosta vuoden 2021 lisätalousarvion voimaantulon jälkeen.

Alueet ja rahoittajat ovat valmiina käynnistämään hakukierroksia jo helmikuun 2021 aikana. Suunnittelutyön ja hankevalintojen jälkeen alueilla olisi valmius käynnistää hankkeet heti, kun valtioneuvosto on hyväksynyt ohjelmanmuutoksen, REACT-EU -rahoituksen sisältävä lisätalousarvio olisi hyväksytty ja valtioneuvosto olisi päättänyt REACT-EU -rahoituksen jaosta alueille. REACT-EU:n rahoitus on tarkoitus jakaa ELY-keskuksille ja maakuntien liitoille keväällä heti kun se on mahdollista.

Myös komission on hyväksyttävä ohjelmanmuutos. Ohjelmanmuutosta on jo käsitelty komission kanssa epävirallisissa neuvotteluissa. Lopullinen hyväksyntäprosessi on luvattu toteuttaa nopeutetulla menettelyllä. REACT-EU:n toimeenpano aloitettaisiin siis ns. kansallisella riskillä siinä tapauksessa, että komissio ei olisi vielä hyväksynyt ohjelmanmuutosta.

Asia tuotaisiin uuteen käsittelyyn, mikäli REACT-EU -rahoitusta ei hyväksyttäisi vuoden 2021 lisätalousarvioon

REACT-EU -lisämäärärahojen sisältö sekä päivitetty arviointikriteerit on hyväksytty seurantakomitean kokouksessa 4.12.2020.

Esitetään, että työ- ja elinkeinoministeriölle annettaisiin valtuudet viimeistellä ohjelmanmuutos komission kanssa käytävien tarkentavien neuvottelujen perusteella.